

Književna poročila

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaje Zgodovinsko društvo v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. Maribor 1915. 12. letnik, snopič 2.

Z drugim snopičem je končan 12. letnik, ki priča, da hoče Zgod. društvo kljub vsem težavam rešiti vsaj del svojega programa: izdajati svoje glasilo; kajti „radi izjemnih razmer javna predavanja niso mogoča, izkopavanje in raziskovanje po deželi tudi ni mogoče radi pomanjkanja gmotnih sredstev in duševnih moči, tudi ožji sestanki prijateljev domače zgodovine bi se po soglasnem mnenju odborikov ne obnesli, ker bi ne bilo zanimanja“ (str. 160). — Zadnji snopič sta z malimi izjemami napolnila naša graška profesorja-slavista. Dr. R. Nachtigall nadaljuje z novimi doneski k razlagi jezika brižinskih spomenikov svoja temeljita raziskavanja prve dobe zgodovine slovenskega jezika, in sicer se bavi tokrat z zastopniki prvotnih slovanskih nosnih samoglasnikov v brižinskih spomenikih (str. 77—122, 155). Podrobna analiza vseh slučajev s prvotnima nosnima samoglasnikoma in pregled njih refleksov v slovenskih narečjih sta dovedla pisatelja do rezultata, da imajo naši najstarejši spomeniki svoj vir v svoječasnem slovenskem narečju, ki je „v vseh bistvenih črtah v najbližjem rodstvu s skupino narečij, ki jo tvorijo dandanes rožanščina, rezjanščina in ziljščina in ki so jo tvorile nekdanje še dalje na sever in zapad“ (121). Rezjanščino smatra „za preseljeni preostanek nekega nekdanjega, sedaj pač že izumrlega, morda severno-zapadnega koroškega narečja“. Sploh pa je razprava prepletena z bogatimi jezikoslovnimi opazkami, ki razodevajo odličnega fonetika in dialektologa. „Kako ozko in blizko so prepletena najrazličniša kulturno-zgodovinska, narodnogospodarska (kolonizacijska), plemenska in v širokem zmislu sploh narodopisna vprašanja z glavnim znakom narodovega bivanja, nositeljem njega razvitja in kulture in odsevom njega raznih zgodb — jezika!“ — Prof. M. Murko nas je seznanil s kulturo starosrbske države na podlagi K. Jirečkovih študij „Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien“, ki jih je izdala dunajska akademija znanosti. — V tej zvezi naj omenim Murkov spretno napisan pregled srbske književnosti pod naslovom „Das serbische Geistesleben“, ki je izšel pred kratkim kot informativna brošura za nemško občinstvo v založništvu Süddeutsche Monatshefte (Leipzig u. München). — Med malimi izvestji čitamo pismo zadnjega poljskega državnega maršala grofa Ostrowskega Korytku koncem l. 1838. Dr. Fr. Kidrič je dodal pismu potrebna pojasnila o vlogi, ki jo je igral ta interniranec v graškem krogu naših tedanjih vseučilišnikov in literatov. J. Š.

Alojzij Res, Ob Soči. Vtisi in občutja iz mojega dnevnika. Naslovno risbo je risal Fr. Tratnik. V korist goriškim beguncem. Založila knjigarna J. Štoka. Trst, 1916. 8°. 33 str. Cena 60 v.

Med „vojno beletrijo“ naših dnevnikov so ob izbruhu laških sovražnosti vzbudile Resove črtice splošno pozornost. V živih barvah nam slikajo beg naših Bricev, trpljenje Gorice, boje za Doberdob, tolminsko bojišče itd. Zdaj so zbrane v skromni brošuri z namenom, da njih skupiček odpomore vsaj nekoliko begunski bedi — kapljica tolažbe v morju trpljenja. Goričan.

„Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti“ v Zagrebu je izdala zadnjo serijo svojih knjig za l. 1915. V sledečem poročam o publikacijah hist.-filolog. in

filoz.-jurid. razreda. — „Ljetopis“ za l. 1915 poroča o delovanju akademije od glavne skupščine maja meseca 1915 do konca tega solarnega leta; dočim so dosle Letopisi poročali od ene glavne skupščine do druge, bodo odsle očitvidno poročali po solarnih letih. Druga novost v uredbi Letopisa je ta, da so sedaj prvič vanj sprejeti člančiči, ki zaslužijo priobčitev radi svoje aktualnosti, ali so taki, da jim v drugih publikacijah akademije ni mesta. Tako priobčuje dr. Gorjanović-Kramberger „Neke primjedbe o donjoj čeljusti Weimarskoga čovjeka“; dr. Luka Jelić objavlja v zvezi s svojimi raziskavami o praslovanstvu, ki jih pripravlja, svoj predlog, naj bi se mesto dosedanjega izraza „Indogermani“ itd. rabil etnološki naziv „Arjokenti“ (jezikoslovno: Satemkenti) z jezikoslovnima diferencama: „Satemci“ in „Kentumci“ (po besedi: sto ozir. kentum). — Ivan Milčetić podaja zanimivosti iz italijanskega rokopisa lošinjskega beležnika Martina Botterinija iz l. 1791. Beneškemu podaniku Botteriniju je bil Zagreb — v Germaniji. Med lošinjskim narodom in njega duhovniki, na katerih izvolitev je ljudstvo imelo vpliv, je bilo mnogo prepirov; župnik Fedrigo je okoli 1800, da se osveti narodu, ukinil slovansko božjo službo in jo nadomestil z latinsko. Do 1671 so občinski beležniki pisali zapisnike še hrvatski; vobče pisec poudarja, da so prejšnji Lošinjani po jeziku in noši bili Hrvati.

„Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena“ knjiga XX sv. 2). Urednik dr. Boranić poroča o dveh samoborskih „varoških“ pesmih, da sta umetni pesmi iz ilirske dobe. Zgodovinski narodopisnega značaja sta tudi razpravi R. Bosnića: „Kako su Suzići (bosenskohrvatski rokovnjači) porobili grofa Draškovića“ in poučna razprava R. Strohala „Iz stare Rijeke“. V 16. stoletju, torej v časih Trubarjevih, je bilo na Reki več svečenikov, vendar ne toliko, kakor na pr. na otoku Krku. Takrat so se duhovniki na Reki še ženili. Vojaki niso stanovali v vojašnicah, ampak v privatnih hišah. Rodbinska imena takratnih Rečanov so malone vsa hrvatska. — Josip Milaković opisuje „Našega hodžo“, ki je znal na originalen način šolsko mladino predčasno spraviti iz šole, tako da ravnatelj ničesar ni opazil. Dr. Fr. Bučar podaja dve priči o zmijah v zagrebški okolici. — Večji prispevki so „Ženidba“ v bročanski župi v Hercegovini, kakor jo je l. 1870 opisal don Fr. Miličević; Josip Kotarski nadaljuje svoj opis narodnega življenja v Loboru (nekje v Zagorju), a Ivan Žic je končal „Fraze in poslovice“ z Vrbnika na Krku. Pregled o velikonočnih kresovih daje M. Medić v kratki razpravi „Vazmenka ili vazmenjak“. — Dr. Fran Ilešič je nabral novo gradivo o legendarnem motivu „Rajske ptice“.

Nadalje je akademija izdala dve obsežni knjigi zgodovinskih virov in sicer II. knjigo „Habsburških spomenikov kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije“ (kot 38. knjiga „Monumenta spectantium historiam Slavorum meridionalium“, ki jo je uredil Emilij Laszowski. Listine se tičejo dobe 1531—1540. — Dr. Marko Kostrenčić in Emilij Laszowski sta uredila XIII. zvezek „Diplomatičnega Zbornika kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije“ (sredina 14. stoletja).

V „Radu“ (knj. 209) je priobčil znani kriminalist prof. dr. Jos. Šilović razpravo „Pokušaj u hrvatskom kaznenom pravu“ ter izvaja na temelju mnogobrojnih citatov iz starih hrvatskih statutov, da staro hrvatsko pravo ni razvilo pojma „pokušaj“, kakor tudi istodobni nemški in italijanski pravni izvirniki niso imeli potrebnih abstrakcij za ustvaritev pojma „pokušaj“; poskus zločina se je marveč v starejših dobah smatral že za delikt in je bil kot tak kazniv. Trsatski statut na pr. je določal, naj dobi tri udarce s konopcem oni, ki bi s silo otvoril komu vrata, pa

naj si bi imel pri tem kakršnokoli svrhu. — Splošno socialnopravnega značaja je razprava dr. Ivana Strohala „Priroda i pravo“. Avtor sam uvodoma priznava, da je to le okostnica študije, a priobčuje jo, ker vidi, da on sam ne bo mogel dovršiti zamišljenega dela. Odlični juristi očitajo pravni znanosti sholasticizem in nekaj circulus, ker nima dosle predmeta izven sebe, ampak stavi za osnovo svojemu raziskovanju samo sebe. Prof. Strohal išče v nasprotju s takim jusom prirodni objekt svoji znanosti in ga nahaja v nekem „vplivanju“ človeka na svoje telo in ves vnanji svet. — Predsednik akademije dr. Tomo Maretić, avtor knjige „Istorija hrv. pravopisa“, razpravlja „Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka“ (do imperativa); to je za „Jezikom slavonskih pisaca“ (Rad, knj. 180) drugi prilog k historični gramatiki našega jezika. — Obenem s to serijo publikacij smo prejeli tudi drugo izdanje 8. knjige „Grjadje“ (gl. „Lj. zvon“ 1916, str. 336); namesto izločene „Ostavštine Frana Krste Frankopana“ je priobčena študija Ivana Milčetića „Dva zabravljena književnika iz Kaštela“ (18. stoletje) in Körblerjeva publikacija: „Dvije latinske pjesme 16. vijeka u pohvalu biskupa, nadbiskupa i petenjega kardinala Djura Draškovića.“

Dr. Fr. Ilešič.

Nekrologa

Dr. Karol Slanc (* 1851 — † 6. 9. 1916). — Spominjamo se smrti znanega slovenskega publicista. Kar je storil dr. Slanc kot politični agitator in žurnalist v dnevnih vprašanjih in borbah, marsikaj tega izgine s širšega narodnega pozorišča. Kulturni zgodovinar pa ne pojde preko udeležbe, ki jo ima pokojnik ob razvoju slovenske narodnosti za dobe Jos. Jurčiča, ko je v 70. letih s svojimi duhovitimi spisi v „Slovenskem Narodu“ klical in zbiral slovenstvo, a obenem ga branil s sredstvi mravnosti in v imenu mravnosti. Dr. Slanc je bil duševni in gmotni so-trudnik vsakega družabnega gibanja na Slovenskem, ki je stremilo kvišku, ker je umeval svoj čas.

Dr. L.

† **Dr. Josip Karásek**. — Z Dunaja smo prejeli poročilo, da je dne 2. julija tam umrl dr. Josip Karásek, odličen slavist in češki pisatelj. Porušila ga je pljučna bolezen, ki ga je mučila dvajset let. Pokojnika so osebno poznali starejši naši dunajski slavisti, a bil je Karásek vobče dobro znan v dunajski slovanski družbi, ki ji je posvečal vedno mnogo pozornosti. Kakor je na svojem dunajskem domu gostoljubno sprejemal svoje slovanske znance in prijatelje, tako je tudi z izredno postrežljivostjo dajal pismena pojasnila vsakomur, ki se je do njega obrnil po kak nasvet. Vse to nam poleg njegovega mnogostranskega in bogatega znanstvenega dela nalaga dolžnost, da se ga spominjamo tudi v „Ljubljanskem zvonu“.

Karásek se je narodil l. 1868. v Miletinu na severovzhodnem Češkem; gimnazijo je končal v Jičnu, kjer je 1888 maturiral. Na vseučilišču je bil eno leto v Pragi, potem pa na Dunaju, kjer je bil knjižničar Jagičevega slovanskega seminarja, in je promoviral l. 1893. ter bil nato eno leto zaposlen v uredništvu uradne „Wiener Zeitung“, l. 1895. v biblioteki ministrstva za notranje posle, a od l. 1896. kot urednik zabavnega dela na novo ustanovljenih „Pražských Úředních Novin“, kjer je ostal do svoje težke oboletosti l. 1898. Od takrat je stalno živel na Dunaju; le po leti je včasih bival blizu Jičnu, kjer je imel lastno hišico. Bil je torej